

ТЕРИТОРІЯ ГУЦУЛЬЩИНИ

Дмитро СКІЛЬСЬКИЙ

кандидат педагогічних наук, доцент,
професор, заслужений працівник освіти України,
член Національної спілки краєзнавців України,
вул. Чадаєва, 10, кв. 14, м. Тернопіль, Україна

Мабуть через недостатню обізнаність з етнографією, географією, етнічними групами населення чимало української людности взагалі, а особливо зазбручанської та діаспорної, західну частину України ототожують з Гуцульщиною, а населення — з гуцулами. Інша, більш обізнана частина українців Гуцульщиною вважає все Прикарпаття, а всіх прикарпатців — гуцулами, не відаючи про те, що там споконвіку проживають значно чисельніші, ніж гуцули, такі етнічні групи населення, як покутяни і бойки. Такі і подібні недоречності зумовлюють помилкове вивищення, популяризацію однієї етнічної групи населення і затінення, замовчування інших етнічних груп, що населяють Прикарпаття. Його ототожнення з Гуцульщиною сприяє, до певної міри, підміна окремих загально регіональних найменувань частково регіональними.

Етнографічні межі Гуцульщини по-різному визначали в своїх творах такі видатні українські вчені, як Яків Гловацький, Володимир Шухевич, Володимир Гнатюк та інші, але найбільш точно і науково достовірно окреслив їх Володимир Кубійович.

Гуцульщина — це одна з невеликих історико-етнографічних частин Західної України, що займає високі гірські райони Буковини, Галичини, Закарпаття. Це територія південно-східної частини Українських Карпат у верхів'ях рік Тиси, Сучави, Прута, Білого та Чорного Черемошів, Рибниці, Сирету тощо [4, с. 14].

Південно-східна частина Гуцульщини прилягає до Румунії, на заході вона межує з Бойківщиною, а на півдні — з Покуттям. Етнографічні межі Гуцульщини на півдні і півночі достатньо виразні, бо їх утворюють перші високі гірські хребти та дуже звужені долини рік. Територія Гуцульщини становить всього 6500 кв. км [1, с. 466]. В «Енциклопедії українознавства», унікальному йтнадцятитомному виданні, найповніше і найоб'єктивніше висвітлено генезис українського народу — його історію, філософію, мораль, подано науково обґрунтовано величезний обсяг фактологічного матеріалу. Її створювали впродовж понад три десятиліття такі провідні вчені, політичні та громадські діячі українського зарубіжжя, дійсні члени Наукового товариства ім. Шевченка, як Володимир Кубійович (гол. ред.), Аркадій Жуковський (заст. гол. ред.), Богдан Кравців, Наталія Полонська-Василенко, Олександр Оглоблин, Юрій Шевельов та багато інших — на північній околиці м. Парижа під назвою Сарсель.

Перші історичні згадки про Гуцульщину подибуємо в польських письмових джерелах початку XV ст., зокрема перша згадка про місцевість у її глибині — поляну Жаб'є.

Існує ряд припущень різних авторів щодо походження слова «гуцул». Найбільш поширеним серед них є пояснення, яке запропонував випускник Львівського університету, відомий польський вчений і письменник середини XIX ст. професор Ягеллонського (Краківського) університету, автор публікацій про буковинських гуцулів і галицьких бойків Вінцентій Поль. На його думку, воно походить від румунського слова «hocol», що в перекладі означає бунтівник, опришок [1, с. 469].

Сучасний автор Микола Васильчук доводить, що слово «гуцул» походить від діалектного закарпатського слова «учар» (вівчар), перекрученого на волоський манер [2, с. 149].

Упродовж багатьох століть Гуцульщина входила до тих держав, до яких належали Буковина, Галичина, Закарпаття. Після занепаду Галицько-Волинської держави її територія потрапляла до Польщі, Туреччини, Молдавії, Угорщини, після першого поділу Польщі (1772) — до Австрії та Угорщини, аз 1920 по 1939 роки — до Польщі, Румунії та Чехословаччини. Така роз'єднаність частин зумовила лише незначні відмінності між ними, бо їх єднала спільна матеріальна і духовна культура, весь уклад суспільного буття, своєрідна говірка, що вирізняє гуцулів серед сусідніх етнічних груп людности.

Населення Гуцульщини в 1939 році налічувало 175 тис. осіб, з них 156 тис., тобто 89%, становили українці, 7,5% — євреї, 2% — поляки, 1% — чехи, 0,5% — румуни, а ще менше — угорці, німці, вірмени, цигани.

95% населення Гуцульщини проживало в селах. Невеликих містечок мала небагато, а саме: Путила, Селятин, Жаб'є, Яремча, Ворохта, Рахів, Ясиня тощо. Середня густота населення становила 27 осіб на 1 кв. км.

Такі міста і містечка як Делятин, Надвірна, Яблунів, Печеніжин, Коломия, Косів, Кути, Вишняця, Сторожинець — розташовані за межами Гуцульщини [1, с. 468], не є гуцульськими, а покутськими і бойківськими.

Дехто з сучасних українців столицєю Гуцульщини вважає м. Косів, а дехто — Коломию чи навіть

Івано-Франківськ. Це хибне припущення, оскільки ці міста розташовані за межами Гуцульщини, не є гуцульськими, а покутськими і бойківськими. Гуцульщина взагалі не має і не може мати єдиної столиці, бо її утворюють невеликі гірські території трьох регіонів Буковини, Галичини, Закарпаття. Але кожна регіональна частина має своє головне поселення. Центром буковинської Гуцульщини вважається Путила, галицької Гуцульщини є Верховина (історична назва Жаб'є), закарпатської Гуцульщини — Рахів.

Відомий історик і краєзнавець Іван Кузич-Березовський у своїй книзі «Березівське боярство на тлі історії України» іменував чотири Березови та навколишні поселення споконвічною територією галицького Покуття. Ця територія входила до складу Коломийського повіту з часу його утворення. Зі створенням 1890 року Печеніжинського повіту до нього, а з часу ліквідації Печеніжинського 1929 року — знову до Коломийського повіту, поки не було створено в 1940 році Яблунівського району [3, с. 42, 159, 214]. Провідними галузями господарської діяльності гуцулів є тваринництво, лісове господарство та народні художні промисли при майже цілковитій відсутності рільництва, бо сіножаті і полонини займають 33% всієї площі, а ліси — 59%. Тому Гуцульщина для рільництва має лише близько 4% площі, коли Покуття, Бойківщина, Лемківщина — від 25 до 35%. Тому гуцули здавна вимінювали продукти тваринництва та вироби народних художніх промислів на продукти рільництва у покутян, бойків, лемків, провідною галуззю господарської діяльності яких було і є рільництво [1, с. 468].

Чарівна природа Карпат, особливості побуту гуцулів знайшли своє відображення в яскравих зразках усної народної творчості, що збереглася в давніх формах — легендах, казках, піснях, колядках, щедрівках тощо, і наявні тут в більшому багатстві, ніж деінде в Україні.

У сфері національної культури особливої досконалості досягла гуцульська дерев'яна архітектура, взірцями якої є, наприклад, церкви в Криворівні, Микуличині, Ясині, Ворохті тощо. Визначною мистецькою досконалістю в композиції та оздобленні відзначаються і гуцульські хати-гражди, тобто своєрідні дерев'яні фортеці, неприступні для хижих тварин та пристосовані для оборони від нападників. Більшість їх покривають майстерно вико-

нані дахи з гонти, нерідко оздоблені різьбленими візерунками.

Окрім дерев'яної архітектури, відомі усьому світові гуцульські мистецькі вироби з дерева (скриньки, тарелі, обкладинки, рамки, топірці, шахівниці тощо), оздоблені різьбою, інкрустацією різнокольоровим деревом, бісером, перламутром, металом, а також випалюванням.

Архаїчні форми мають мосяжні вироби з карбуванням, вироби зі шкіри. Надзвичайно мальовничий гуцульський одяг, ткани вироби з вовни, барвисті вишивки. З філігранною майстерністю виконують гуцули писанки, де, окрім геометричного орнаменту, нерідко вживаються стилізовані мотиви рослин і тварин.

Природний нахил гуцулів до народних художніх промислів, їх майстерність у виготовленні різноманітних виробів декоративно-вжиткового мистецтва стали широко відомі у світі, зокрема у Європі, Америці, Австралії.

Чимало виробів народного декоративно-вжиткового мистецтва Гуцульщини зберігається у музеях Львова, Івано-Франківська, Коломиї, Чернівців, Ужгорода, Відня, Будапешта тощо.

Цілком своєрідним явищем вважається діяльність аматорського народного Гуцульського театру, організованого Гнатом Хоткевичем у селі Красноїлі (1911—1914 рр.), у якому акторами були обдаровані молоді селянства селянки. Під керівництвом режисерів Олекси Ремези, а згодом Леся Курбаса вони майстерно виконували ролі в п'єсах, написаних та перероблених Г. Хоткевичем гуцульською говіркою. У 1911—1912 роках Гуцульський театр здійснив два турне по Галичині і Буковині, під час яких сіль-

ськимсамодіяльним акторам з Гуцульщини аплодували вдячні глядачі Львова, Кракова, Станіславова, Чернівців, Коломиї тощо. У 1913—1914 роках найобдарованіша частина театральної трупи успішно гастролювала в Харкові, Одесі, Москві.

Гуцульщина з її своєрідністю природи і побуту населення знайшла відображення у творах українських і зарубіжних письменників, вчених, художників, кінематографістів.

Культурно-мистецькою перлиною Прикарпаття є Гуцульський ансамбль пісні і танцю, створений в березні 1940 року на вимогу окупаційного комуно-московського режиму, щоб показати його нібито турботу про культуру, освіту, мистецтво і відволікати увагу від здійсненого ним тяжкого злочину — тотального винищення найкращих українців — цвіту нації, людей мудрих, обдарованих, освічених, національно-свідомих патріотів. Зокрема, комуно-московськими терористами в розквіті життєвих і творчих сил були вбиті видатні політичні і військові діячі: 47-річний Симон Петлюра в м. Парижі і 47-річний Євген Коновалець в м. Роттердам. За два роки до окупації Галичини на відзначення 20-річчя жовтневого більшовицького перевороту 1917 року були невинно розстріляні комуно-москалями творці і керівники Гуцульського театру: 60-річний Гнат Хоткевич і 50-річний Лесь Курбас, уся письменницька родина — Антін,

Володимира, Іван, Тарас, Богдан Крушельницькі, видатні вчені Степан Рудницький, Матвій Яворський, Михайло Іваничук, знані літератори Мирослав Ірчан, Василь Атаманюк, відомі освітяни Мизайло Козоріс, Ілля Бодрут, медик Ганна Генік-Галан, всі військові (командири і стрільці) Червоної Української Галицької армії (ЧУГА) та багато інших, які повірили комуно-московській брехні, і опинилися, на своє лихо, в країні, «где так вольно дишит человек».

Регіональний ансамбль пісні і танцю, створений на етнографічній території бойків, отримав від окупаційного режиму не вдалу, бездумно і наспіх підібрану частково регіональну назву «Гуцульський». В умовах незалежності України цю частково регіональну назву не тільки не замінено на загально регіональну «Прикарпатський» чи «Галицький», а ще суттєво підсилено другою аналогічною назвою «Гуцулія». Мабуть прагнення було якнайкращим, а вийшло з точністю до навпаки, «масляне масло». При глибокій повазі і щирій прихильності до Гуцульщини, гуцулів і регіонального

ансамблю пісні і танцю, але, як мовив великий Аристотель, істина — найцінніша, істина — понад усе.

Сусідні регіони Буковина і Закарпаття, певний обсяг території яких становить частину Гуцульщини, де проживають етнічні гуцули, бездоганно вдало найменували свої регіональні мистецькі колективи: «Буковинський ансамбль пісні і танцю», «Закарпатський народний хор». Як кажуть, розумний приклад вартіть наслідування.

Під впливом таких і подібних недоречностей у назовах розмиваються, руйнуються в свідомості певної (необізнаної) частини людности етнографічні межі Гуцульщини, розширюються до неймовірності, що дезорієнтує її стосовно дійсного обсягу етнографічної території гуцулів.

Справжні етнографічні межі Гуцульщини науково достовірно окреслені в текстовій частині «Енциклопедії українознавства» і наочно підтверджені поданою у ній майстерно виготовленою мапою [1, с. 467]. Їх треба мати на увазі, знати, дотримуватись, і тоді зникнуть всякі недоречності щодо дійсного обсягу етнографічної території Гуцульщини.

1. *Енциклопедія українознавства. Словникова частина*. Перевидання в Україні. Т. 2. Київ: Молоде життя, 1994. 800 с.
2. *Перевал*. № 3—4. Івано-Франківськ, 2017. 308 с.
3. Кузич-Березовський І. *Березівське боярство на тлі історії України*. Детройт, 1962. 290 с.
4. Скільський Д. *Вивчення художньої обробки деревини в школі. Розвиток творчих здібностей учнів*. Тернопіль: Джура, 2003. 140 с.; Київ: Вища школа. 2011. 160 с. (2-е вид.).
5. Скільський Д. *Гуцульська народна різьба. Народна творчість та етнографія*. № 6. Київ, 1981. С. 44—48.
6. Скільський Д. *Народне мистецтво різьби по дереву на Гуцульщині. Советская етнографія*. № 3. Москва, 1987. С. 57—65.
7. Скільський Д. *Різьбярство Гуцульщини. Народне мистецтво*. № 3. Київ, 2001. С. 60—62.
8. Скільський Д. *Гуцульське народне мистецтво різьблення на дереві та інкрустації. Народознавчі зошити*. № 1—2. Львів, 2007. С. 118—126.
9. Скільський Д. *Гуцульська скарбниця краси. Перевал*. № 4. Івано-Франківськ, 2012. С. 173—176.
10. Скільський Д. *Художньо-стильові особливості різьблення на дереві та інкрустації. Краєзнавець Прикарпаття*. № 34. Івано-Франківськ, 2019. С. 27—32.